

أم المؤمنین خدیجۃ کبری، ملیکۃ عرب

محمد اشتری *

چکیده

هنگامی که سخن از سن ازدواج حضرت خدیجه با رسول اکرم ﷺ به میان می آید، در خیلی از ذهن ها، چهل سالگی تداعی می شود؛ حتی تعدادی از پژوهش گران معاصر نیز همین مطلب را پذیرفته اند؛ اما در مورد سن دخت نواندیش و پروا پیشه حجاز، هنگام پیوندش با والاترین جوان روزگاران، دیدگاه ها یکسان نیست و مورخین سنشان را از بیست و پنج تا چهل و شش سال نقل کرده اند. در نوشته پیش رو، ابتدا اقوال مختلف بیان، سپس بررسی و در پایان دیدگاهی که معتقد است سنشان کم تر از سی سال بوده، اثبات شده است.

واژه گان کلیدی

حضرت خدیجه (ع)، سن ازدواج، چهل سالگی، کمتر از سی سال

مقدمه

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در مورد همسرش خدیجه علیها السلام فرموده‌اند:

و الله ما ابدلني الله خيرا منها؛ آمنت اذا كفر الناس و صدقني و كذبنى الناس و
واستني في مالها اذ حرمني الناس و رزقني الله منها اولادا اذ حرمني اولاد
النساء.^۱

سوگند به خدا؛ پروردگار کسی را بهتر از خدیجه نصیبم نکرد؛ زیرا در حالی
که مردم کفر می‌ورزیدند، او به من ایمان آورد و در حالی که مردم تکذیب
می‌کردند، او مرا تصدیق کرد و در حالی که مردم محروم کرده بودند، مالش
را به من ایثار کرد و خداوند از او به من فرزندان عطا کرد که از سایر زنان
چنین موهبتی نصیبم نشد.

سخن از خدیجه علیها السلام سخن از یک دنیا عظمت، پایداری و استقامت در راه هدف
است. به حق قلم‌فرسایی درباره شخصیتی که خداوند بر او سلام و درود می‌فرستد،
بسی مشکل است؛ اما به مصداق «ما لا یدرک کله لا یتربک کله» به بررسی گوشه‌ای از
زندگی این بانوی بزرگ اسلام می‌پردازیم.

أُمُ الْمُؤْمِنِينَ حضرت خدیجه کبری علیها السلام دختر «خوید بن اسد بن عبد العزی بن
قصبی ابن کلاب بن مرة بن کعب بن لوی بن غالب بن فهرست»،^۲ نخستین همسر
رسول خدا صلی الله علیه و آله، از زنان شریف، اصیل و نام‌دار عرب و اسلام می‌باشد. وی با این که
در عصر جاهلیت دیده به جهان گشوده و در محل تولدش یعنی شهر قبیله‌گرا و طایفه
مدار مکه رشد و کمال یافته؛ اما در عفت، نجابت، طهارت، سخاوت، حسن معاشرت،
صمیمیت، صداقت، مهر و وفا با همسر، کم نظیر بوده؛ تا جایی که ایشان را در آن

۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۹، ص ۱۴.

۲. شیخ ذبیح الله محلاتی، ریاحین الشریعة در ترجمه بانوان دانشمند شیعه، ج ۲، ص ۲۰۲.

عصر، طاهره و سیدۀ نساء قریش می‌خوانده‌اند و در اسلام یکی از چهار بانویی معرفی شده که بر تمام بانوان بهشت، فضیلت و برتری دارند و جز دختر ارجمندش، حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام)، هیچ بانویی این مقام و فضیلت را نیافته است.

رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) پیش از بعثت، بر اساس سفارش عمویش ابوطالب (رضی الله عنه) در یکی از سفرهای تجاری، جزو کارگزاران خدیجه شدند و توانستند سود فراوانی نصیب خدیجه کنند؛ همین مساله باعث جلب علاقه خدیجه به ایشان شد و زمینه ازدواجش با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را فراهم کرد.

زفاف حضرت خدیجه (رضی الله عنها) با حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، دو ماه و هفتاد و پنج روز پس از بازگشت از سفر تجاری شام، در سال ۳۱۸۸، پس از هبوط آدم، تحقق یافت.^۴

در منابع مختلف در مورد سن رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هنگام ازدواج چهار قول ذکر شده: بیست و یک، بیست و سه، بیست و پنج و سی سالگی، که در این میان بیست و پنج سالگی مشهور می‌باشد.^۵ بر اساس این دیدگاه ازدواج ایشان پانزده سال قبل از بعثت واقع شده. روایات متعددی این قول را تایید می‌کند که نقل زیر از مهم‌ترین آنهاست: و زوج بها [أی: خدیجة] و هو ابن خمس و عشرين سنة قبل أن یبعثه الله نبیاً بخمس عشرة سنة.^۶

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) با خدیجه ازدواج کرد و بیست و پنج سال داشت و هنوز پانزده سال مانده بود تا به پیامبری مبعوث شود.

۳. شیخ عباس قمی، منتهی الآمال، ج ۱، ص ۱۰۰.

۴. علامه محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۶۱.

۵. حسین عماد زاده، زندگانی فاطمه زهرا (علیها السلام)، ص ۲۹.

۶. ابن کثیر الدمشقی، البداية و النهاية، ج ۲، ص ۲۹۵؛ علی بن برهان الدین الحلبي، السيرة الحلبیة فی سيرة الامین المامون، ج ۱، ص ۲۲۷.

دیدگاه‌های گفته شده در مورد سن ازدواج حضرت خدیجه (ع.ا.س)

در مورد سن و سال دخت نو اندیش و پروا پیشه حجاز هنگام پیوندش با والاترین جوان روزگاران، دیدگاه‌ها یکسان نیست و مورخین سنشان را از بیست و پنج تا چهل و شش سال نقل کرده‌اند.^۷ در ادامه به بررسی این اقوال پرداخته خواهد شد:

دیدگاه نخست: بیست و هشت سالگی

بیش‌تر محققین و مورخین سن حضرت خدیجه (ع.ا.س) را در زمان ازدواج بیست و هشت سال ذکر کرده‌اند.

العکبری - از بزرگان اهل سنت و نویسندۀ «شذرات الذهب» - می‌گوید:

و رجح کثیرون: أنها ابنة ثمان و عشرين.^۸

بسیاری از مورخین [درباره سن ازدواج حضرت خدیجه (ع.ا.س)] بیست و هشت سالگی را ترجیح داده‌اند.

ابن عساکر، ابن سعد، ذهبی و مرحوم إربلی به نقل از ابن عباس می‌نویسند:

كانت خديجة يوم تزوجها رسول الله، ابنة ثمان وعشرين سنة و مهرها اثنتی عشرة أوقية و كذلك كانت مهر نساءه.^۹

۷. السيد جعفر مرتضی، الصحيح من سيرة النبي الأعظم (ع.ا.س)، ج ۲، ص ۱۱۵.

۸. عبد الحی بن أحمد بن محمد العکری الحنبلی، شذرات الذهب فی أخبار من ذهب، ج ۱، ص ۱۴، حوادث سال ۱۱ هجری.

۹. ابن عساکر، الطبقات الکبری، ذیل ترجمه ابو عبدالله محمد بن سعد (کتاب واقدی)، ج ۸، ص ۱۳؛ تاریخ مدینة دمشق، ج ۳، ص ۱۹۳؛ شمس الدین ذهبی، سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۱، ذیل ترجمه خدیجة ام المؤمنین، رقم ۱۶؛ علی بن عیسی بن أبی الفتح الأربلی، کشف الغمة، ج ۲، ص ۱۳۵، باب: فصل فی مناقب خدیجة.

روزی که خدیجه با پیامبر ﷺ ازدواج کرد، بیست و هشت ساله بود و مهریه آن بزرگوار: دوازده اوقیه [نود مثقال مکی] بود و مهریه دیگر زنان رسول خدا ﷺ هم همین مقدار بود.

مرحوم إربلی در جای دیگر به نقل از «ابن حماد» چنین نوشته است:
بلغنی: أن رسول الله ﷺ تزوج خدیجة علی اثنتی عشرة أوقية ذهباً و هی یومئذ

ابنة ثمانی و عشرين سنة.^{۱۰}

به من خبر رسیده که پیامبر ﷺ با مهریه دوازده اوقیه طلا، با خدیجه ازدواج کرد و او [خدیجه] آن زمان بیست و هشت ساله بوده است.

بلاذری در ضمن نقل دیدگاه‌های مختلف در این زمینه، می‌آورد: گفته شده که پیامبر ﷺ هنگام ازدواج بیست و سه ساله و خدیجه بیست و هشت ساله بوده است:

تزوجها و هو ابن ثلاث و عشرين سنة و هی ابنة ثمان و عشرين سنة.^{۱۱}

کلبی - یکی از شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام - از «ابن عباس» این چنین نقل می‌کند:

إن النبی ﷺ تزوجها بنت ثمان و عشرين سنة.^{۱۲}

پیامبر ﷺ با خدیجه ازدواج کرد در حالی که او دختری بیست و هشت ساله بود.

حاکم نیشابوری - یکی از مورخین و استوانه‌های علمی اهل سنت - همین مطلب

را به نقل از «ابن اسحاق» روایت کرده است:

و كان لها يوم تزوجها ثمان و عشرون سنة.^{۱۳}

۱۰. علی بن عیسی بن أبی الفتح الأربلی، کشف الغمة، ج ۲، ص ۱۳۳، باب: فصل فی مناقب خدیجه؛

محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۱۰.

۱۱. بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۹۸.

۱۲. شمس الدین محمد بن احمد الذهبی، سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۱.

۱۳. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۸۲.

روزی که خدیجه ازدواج کرد بیست و هشت ساله بود.

دیدگاه دوم: بیست و پنج سالگی

بیهقی می‌نویسد:

... ثم بلغت خدیجة خمسا و ستین سنة، و يقال: خمسين سنة، و هو أصح.^{۱۴}

[بعضی می‌گویند:] سن حضرت خدیجه [در هنگام وفات] شصت و پنج سال بوده و گفته شده: در آن وقت ایشان پنجاه ساله بوده‌اند و قول صحیح هم همین است.

وی در ادامه می‌نویسد:

أن النبیّ تزوج بها و هو ابن خمس و عشرين سنة قبل أن یبعثه الله نبیا بخمس عشرة سنة.^{۱۵}

پیامبر ﷺ با خدیجه در بیست و پنج سالگی ازدواج کرد و هنوز پانزده سال مانده بود که به پیامبری برسد.

بنابراین اگر حضرت خدیجه، پانزده سال قبل از بعثت با پیامبر ﷺ ازدواج کرده باشد - که بیهقی نیز همین را تأیید می‌کند - این مطلب را می‌رساند که هنگام ازدواج بیست و پنج سال داشته است و سال وفاتشان هم سال دهم بعثت است.^{۱۶}

۱۴. احمد بن الحسین البیهقی، *دلائل النبوة*، ج ۲، ص ۷۱.

۱۵. همان، ج ۲، ص ۷۲.

۱۶. ابوالحسن بلاذری، *انساب الاشراف*، ص ۹۸؛ شمس الدین محمد بن احمد الذهبی، *سیر الاعلام النبلاء*، ج ۲، ص ۱۱۱؛ علی بن برهان الدین الحلبي، *سيرة الحلبيّة فی سيرة الامین المامون*، ج ۱، ص ۱۴۰؛ ابن عساکر، *مختصر تاریخ مدینة دمشق*، ج ۲، ص ۲۷۵.

این دیدگاه را افراد دیگری، غیر از بیهقی، نیز پذیرفته‌اند.^{۱۷} ابن کثیر در این زمینه می‌نویسد:

حضرت خدیجه به هنگام ارتحال پنجاه ساله بود که بیست و پنج سال آن را در خدمت پیامبر اکرم سپری کرده بود.^{۱۸}

دیدگاه سوم: چهل سالگی

عده‌ای معتقدند: حضرت خدیجه علیها السلام در آن هنگام چهل سال داشته است.^{۱۹} *أنساب الأشراف* در این زمینه می‌نویسد:

و تزوّج رسول الله صلی الله علیه و آله خدیجة و هو ابن خمس و عشرين سنة، و هی ابنة أربعين سنة، و ذلك الثبت عند العلماء.^{۲۰}

هم چنین در *تاریخ طبری* به نقل از هشام آمده است:

وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله، خدیجه را به زنی گرفت، بیست و پنج سال داشت و خدیجه چهل ساله بود.^{۲۱}

و در کتاب *البداء و تاریخ* هم این گونه آمده است:

حضرت هنگام ازدواج با خدیجه، بیست و پنج ساله بود و خدیجه چهل ساله؛ و

۱۷. علامه سید جعفر مرتضی، *الصحيح من سيرة النبي الاعظم*، ج ۲، ص ۱۱۶: به نقل از محمد رسول الله سیرته و اثره فی الحضارة، ص ۴۵.

۱۸. ابوالفداء اسماعیل بن عمرو بن کثیر الدمشقی، *البدایة و النهایة*، ج ۲، ص ۳۵۹.

۱۹. علامه محمد باقر مجلسی، *بحار الانوار*، ج ۱۶، ص ۳؛ ابوالقاسم حالت؛ و عباس خلیلی، ترجمه *الکامل*، ج ۷، ص ۳۷.

۲۰. ابوالحسن بلاذری، *أنساب الأشراف*، ج ۱، ص ۹۹.

۲۱. ابوالقاسم پاینده، ترجمه *تاریخ الطبری*، ج ۳، ص ۸۳۴.

حضرت تا او زنده بود همسری دیگر اختیار نکرد.^{۲۲}

تعدادی از علمای معاصر نیز تصریح کرده‌اند که حضرت خدیجه در زمان بعثت رسول خدا ﷺ بانویی چهل ساله بوده‌اند:

پیامبر اکرم وقتی به رسالت مبعوث شد و شروع به تبلیغ کرد، یک طفل هشت ساله، حضرت امیرالمومنین، و یک زن چهل ساله، حضرت خدیجه، به او ایمان آوردند؛ [و پیامبر اکرم ﷺ] جز این دو نفر کسی را نداشت و همه می‌دانند که چه قدر آن حضرت را اذیت کردند و کارشکنی‌ها و مخالفت‌ها نمودند؛ لیکن مایوس نشد و نفرمود: «کسی را ندارم.»؛ ایستادگی کرد و با قدرت روحی و عزم قوی از [هیچ] رسالت را به این جا رسانید که امروز [۱۳۴۸ هـ ش] هفتصد میلیون جمعیت تحت لوای او هستند.^{۲۳}

برخی هم چنین قائل به شهرت این قول هستند.^{۲۴}

دلایل نادرست بودن دیدگاه چهل سالگی

در این جا باید متذکر شد که قول چهل سالگی حضرت خدیجه (ع) - هنگام ازدواج - به اعتقاد عده‌ای از مورخین، قولی شاذ است. این گروه دیدگاه خود را این چنین تبیین می‌کنند: تمامی کسانی که سن آن حضرت را در زمان ازدواج چهل سال می‌دانند، گفته‌اند: «عمر ایشان در زمان وفات شصت و پنج سال بوده است.» و از طرفی «حاکم نیشابوری» در این زمینه می‌نویسد:

... عن هشام بن عروة قال: توفيت خديجة بنت خويلد رضي الله عنها و هي ابنة

۲۲. محمد رضا شفیعی کدکنی، ترجمه الباء والتاریخ، ج ۲، ص ۶۴۸.

۲۳. امام روح الله خمینی، ولایت فقیه، ص ۱۶۳.

۲۴. رسولی محلاتی، درس‌هایی از تاریخ، ج ۲، ص ۳۳.

خمس و ستین سنة...؛ هذا قول شاذ؛ فإن الذی عندی أنها لم تبلغ ستین سنة.^{۲۵}
 هشام از پدرش عروۃ بن زبیر نقل می‌کند: حضرت خدیجہ در زمان وفات
 شصت و پنج ساله بود...؛ قول شصت و پنج سالگی ایشان، قولی شاذ است و
 به نظر من سن حضرت خدیجہ در زمان وفات به شصت سال نرسیده بود.

بنابر آن چه گذشت، اساس قول کسانی که قائل به چهل سالگی ایشان هستند، زیر
 سؤال می‌رود؛ زیرا وقتی قول شصت و پنج سالگی ایشان - در هنگام وفات - شاذ
 باشد، به طور طبیعی قول چهل سالگی ایشان - در هنگام ازدواج - نیز شاذ می‌شود؛
 البته حاکم به طور دقیق مشخص نمی‌کند که نظر قطعی خودش در مورد سن حضرت
 خدیجہ (علیها السلام) در زمان ازدواج با حضرت رسول ﷺ، کدام است و فقط از متنش به دست
 می‌آید که اعتقاد دارد: سن ایشان زیر سی و پنج سال بوده است؛ اما این که بیست و
 پنج یا بیست و هشت یا سی سال یا مقدار دیگری بوده را، نمی‌توان مشخص کرد!^{۲۶}
 ابن عبد البر و ابن اثیر نیز قول شصت و پنج سالگی حضرت خدیجہ (علیها السلام) - در
 زمان وفات - را قبول ندارند و از آن با عنوان «قیل» یاد می‌کنند.^{۲۷}

ابن عماد حنبلی - متوفای قرن یازدهم - در کتابش، به معرفی چهل و پنج نفر از
 مورخین سال اول تا سال هزارم هجری پرداخته است. او ضمن بیان حوادث مهم و
 وفیات و تراجم اعلام، سعی کرده بی طرفی اش را حفظ کند؛ اما گاه به نقد و تحلیل
 منابع فراوانی که در تألیف بر آن‌ها تکیه داشته می‌پردازد. وی در جایی به نقل از کتاب
 «صحیح بخاری» می‌نویسد:

و تزوج خدیجة و هو ابن خمس و عشرين سنة و هی بنت أربعین علی الصحیح
 فیہما.

۲۵. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۸۲.

۲۶. علامه سید جعفر مرتضی، الصحیح من سیرة النبی، ج ۲، ص ۱۱۷.

۲۷. ابن عبد البر، الاستیعاب، ج ۴، ص ۱۸۲۵؛ ابن اثیر، اسد الغابة، ج ۷، ص ۸۰، قسمت ۶۸۷۴.

پیامبر ﷺ با خدیجه ازدواج کرد و بیست و پنج سال داشت و خدیجه - به احتمال قوی - دختری چهل ساله بود.

سپس در رد این نظریه نقل می‌کند که بسیاری از تاریخ نگاران بیست و هشت سالگی را ترجیح داده‌اند:

و رجح کثیرون: أنها ابنة ثمان و عشرين و ... ۲۸

و بیش تر محققین بر آنند که ایشان بیست و هشت ساله بوده است.

نویری قول بیست و هشت سالگی را پذیرفته و دیدگاه چهل سالگی را با عبارت «قیل» نقل می‌نماید؛ این بدین معناست که به اعتقاد او، سند مشخص و معلومی برای قول چهل ساله بودن حضرت خدیجه (ع) - در هنگام ازدواج - وجود ندارد:

فتزوجها و هو ابن خمس و عشرين سنة و شهرين و عشرة أيام و خدیجة یومئذ بنت ثمان و عشرين سنة و قیل: بنت أربعين سنة. ۲۹

پیامبر ﷺ با خدیجه ازدواج کرد و بیست و پنج سال و دو ماه و ده روز داشت و خدیجه در آن زمان بیست و هشت ساله بود و گفته شده: چهل ساله بوده است.

به اعتقاد علامه سید جعفر مرتضی عاملی، قول مقبول آن است که حضرت خدیجه (ع) هنگام ازدواج با پیامبر ﷺ بیست و پنج ساله و حداکثر بیست و هشت ساله بوده‌اند و چهل سالگی، دیدگاهی شاذ است که به دروغ و به دست وقایع نگاران «اموی» وارد زندگی حضرت خدیجه (ع) شده تا پرده‌ای بر فضایل و مناقب والای حضرت انداخته و ایشان را زنی سالخورده معرفی کنند؛ زیرا می‌ترسیدند رقیبی برای

۲۸. عبد الحی ابن العمد الحنبلی الدمشقی، *شذرات الذهب فی اخبار من ذهب*، ج ۱، ص ۱۳۴،

حوادث سال ۱۱ هجری؛ ابن اثیر، *جامع الاصول*، ج ۵، ص ۱۸۳ و ۱۸۴.

۲۹. شهاب الدین، احمد النویری، *نهاية الارب فی فنون الادب*، ج ۱۶، ص ۹۸.

بعضی از همسران پیامبر ﷺ پیدا شود.^{۳۰}

نتیجۀ بحث

بر اساس منابع تاریخی، کم‌تر از سی سال بودن سن حضرت خدیجۀ علیها السلام هنگام ازدواج با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله قوی‌تر است و مورخینی که بیش‌تر از این مقدار را مطرح نموده‌اند، دلیل معتبری برای دیدگاه خود، ذکر نکرده‌اند.

مطلب دیگر این که حمل فاطمه علیها السلام و ولادت آن بانوی محترمه در سال پنجم بعثت - طبق روایات معتبر محدثین شیعه رحمهم الله، فاطمه علیها السلام مولود اسلام بوده و در سال پنجم بعثت به دنیا آمده - موجب ایراد و استبعاد برخی از برادران اهل سنت - که ولادت آن بانوی عالمیان را پنج سال قبل از بعثت می‌دانند - شده است؛ زیرا اگر این روایات راویان شیعه را با دیدگاه چهل سالگی حضرت خدیجه - در وقت ازدواج - کنار هم بگذاریم، لازم می‌آید که ایشان در شصت سالگی، فاطمه علیها السلام را باردار شده باشد و بر اساس جریان طبیعی و عادی، وقوع چنین امری بعید است.^{۳۱} در حالی که اگر قائل به دیدگاه مشهور - بیست و هشت سالگی - یا دیدگاه بیست و پنج سالگی شویم، دیگر این استبعاد جایی ندارد.

از طرفی در کشور و اقلیمی که دختران زود رشد و ازدواج می‌کرده‌اند، چه طور می‌شود حضرت خدیجه علیها السلام - با وجود آن همه کمالات - در سن چهل سالگی ازدواج کرده باشد؟ و دیگر این که همه صاحبان آثار حدیثی - از شیعه و اهل سنت - اجماع دارند که هیچ مردی از اشراف و رؤسای قریش نمانده بود که به خواستگاری حضرت خدیجه نرفته یا در صدد آن بر نیامده باشد. «عقبۀ ابن ابی معیط»، «الصلت بن ابی یهاب»، «ابوجهل بن هشام» و «ابو سفیان» و ... همه بر این مهم همت گمارده

۳۰. علامه سید جعفر مرتضی، الصحیح من سیرة النبی الأعظم صلی الله علیه و آله، ج ۲، ص ۱۱۶.

۳۱. رسولی محلاتی، درس‌هایی از تاریخ، ج ۲، ص ۳۳.

بودند؛ اما حضرت خدیجه (ع) از پذیرش آن‌ها استنکاف می نمود:

خطبها عقبه بن أبی معیط و الصلت بن أبی یهاب و کان لكل واحد منهما أربع مائة عبد و أمة و خطبها أبوجهل بن هشام و ابو سفیان، و خدیجة لا ترغب فی واحد منهم و کان قد تولع قلبها بالنبی ﷺ. ۳۲

عقبه بن ابو معیط و الصلت بن ابی یهاب که هر کدامشان چهارصد غلام و کنیز داشتند، از خدیجه خواستگاری کردند. هم چنین ابوجهل و ابوسفیان نیز خواستگاری کردند و خدیجه هیچ رغبتی به آن‌ها نداشت و قلبش برای پیامبر ﷺ می تپید.

همان طور که روشن است کثرت خواستگار و استنکاف از پذیرفتن آن‌ها، وضعیت سنی مناسب یک زن برای ازدواج را آشکار می کند؛ زیرا وضعیت مناسب سنی، یکی از جاذبه‌های طبیعی زن است که باعث کثرت خواستگار می شود. این مساله تا جایی بود که وقتی حضرت خدیجه (ع) به همسری رسول خدا ﷺ در آمد، زنان قریش خشم گرفته، از ایشان کناره‌گیری کرده و می گفتند: «بزرگان و اشراف قریش از تو خواستگاری کردند و به همسری هیچ یک در نیامدی و به همسری محمد - یتیم ابوطالب - که مردی فقیر است و مالی ندارد، در آمدی؟» ۳۳

در پایان این سوال مطرح می شود که چرا باید این همه اختلاف در خصوص سن این بانوی بزرگ، هنگام ازدواج با رسول خدا ﷺ مطرح باشد؟ آیا این مطلب غیر عمدی است و همان طور که بعضی گفته‌اند: تاریخ نگاران عرب، رقم «چهل» را به دلیل آن که رقم کاملیست، انتخاب کرده‌اند؟ ۳۴ یا این که تعمداً در کار بوده و بر اساس سیاستی پنهان این کار صورت گرفته است؟ آیا خواسته‌اند انتخاب شایسته

۳۲. علامه محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۲۲ و ۲۳.

۳۳. حسین تهرانی، خصائص أم المومنین خدیجة الکبری، ص ۶۶.

۳۴. رسولی محلاتی، تاریخ تحلیلی اسلام، ج ۱، صص ۳۱ و ۳۲.

حضرت خدیجہ علیہا السلام را زیر سؤال ببرند و بگویند: اگر سن زنی بالای چهل سال برود، تن به ازدواج با هر شخص و هر شرایطی خواهد داد و انتخاب محمد امین صلی الله علیه و آله - در این سن - برای ایشان فضیلتی نبوده است؟، یا این که هدف، کاستن از مقام، منزلت و ارزش پیامبر گرانقدر اسلام صلی الله علیه و آله بوده و خواسته‌اند بدین وسیله اثبات کنند: ایشان به خاطر رسیدن به مال و ثروت، تن به ازدواج با بیوه‌ای چهل ساله داده است؟؛ در این صورت باید گفت: این موضوع دسیسه‌ای بوده از طرف دشمنان اسلام و پیروان بنی‌امیه، به منظور کاستن از شخصیت و عظمت حضرت خدیجہ علیها السلام یا حضرت رسول صلی الله علیه و آله، و الله العالم.

فهرست منابع

۱. [امام] خمینی، سید روح الله، *ولایت فقیه*، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس، ۱۳۷۳ ش.
۲. ابن اثیر، علی بن محمد (مورخ)، *اسد الغابة فی معرفة الصحابة*، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۲ ق.
۳. ابن اثیر، علی بن محمد، *جامع الاصول*، بیروت، دار الفکر، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.
۴. ابن اثیر، علی بن محمد، *الکامل فی تاریخ*، ترجمه ابوالقاسم حالت و عباس خلیلی، تهران، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۰ ش.
۵. ابن عبدالبر، *الاستیعاب فی معرفة الاصحاب*، بیروت، دار الجیل، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
۶. ابن عساکر، ابوالقاسم علی بن الحسین ابن هبة الشافعی، *تاریخ دمشق الكبير*، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ اول، ۱۴۲۱ ق.
۷. ابو الفداء، اسماعیل بن عمرو ابن کثیر الدمشقی، *البدایة و النهایة*، بیروت، مؤسسه التاریخ العربی و دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۳ ق.
۸. الأربلی، علی بن عیسی بن أبی الفتح، *كشف الغمة فی معرفة الائمة*، قم، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت (علیهم السلام)، ۱۳۷۶ ش.
۹. بلاذری، ابو الحسن، *انساب الاشراف*، بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، [بی تا].
۱۰. البیهقی، احمد بن الحسین بن علی بن موسی، *دلائل النبوة*، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۹ هـ - ۱۹۹۹ م.
۱۱. تهرانی، حسین، *خصائص ام المومنین خدیجة الکبری*، قم، طوبای محبت، ۱۳۹۳ ش.
۱۲. حاکم نیشابوری، حافظ ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن نیشابوری، *المستدرک علی الصحیحین*، تصحیح: عبد السلام بن محمد علّوش، بیروت، دار المعرفة، ۱۴۱۸ ق.

١٣. الحلبي، علي بن برهان الدين، *السيرة الحلبية في سيرة الامين المامون انسان العيون*، بيروت، دار المعرفة، ١٤٠٧ق.
١٤. الحنبلي الدمشقي، شهاب الدين ابو فلاح عبد الحى ابن العماد، *شذرات الذهب في اخبار من ذهب*، تحقيق: الأرناؤوط، بيروت، دار ابن كثير، چاپ اول، ١٤٠٦ ق - ١٩٨٦ م.
١٥. الذهبي، شمس الدين محمد بن احمد، *سير الاعلام النبلاء*، بيروت، مؤسسة الرسالة، چاپ اول، ١٤٠٠ هـ - ١٩٨٠ م.
١٦. رسولی محلاتی، سید هاشم، *درس‌هایی از تاریخ تحلیلی اسلام*، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ١٣٦٨ ش.
١٧. السيد جعفر مرتضى، *الصحيح من سيرة النبي الأعظم ﷺ*، قم، دار الحديث، ١٣٨٥ ش.
١٨. طبرى، محمد بن جرير، *تاريخ طبرى*، ترجمة: ابو القاسم پاينده، تهران، اساطير، ١٣٦٢ ش.
١٩. العكرى الحنبلى، عبد الحى بن أحمد بن محمد، *شذرات الذهب في أخبار من ذهب*، بيروت، دار ابن كثير، ١٤٠٦ ق - ١٩٨٦ م.
٢٠. عماد زاده، حسين، *زندگانی فاطمة زهرا (عليها السلام)*، قم، نشر اسلام، ١٣٨٢ ش.
٢١. قمى، شيخ عباس، *منتهى الآمال*، اصفهان، انتشارات نقش نگين، نوبت چاپ: ١٣٨٥ ش.
٢٢. مجلسى، محمد باقر، *بحار الانوار*، تحقيق و تعليق: سيد جواد علوى، تهران، دار الكتب الاسلامية، ١٣٦٢ ق.
٢٣. محلاتی، شيخ ذبيح الله، *رياحين الشريعة* در ترجمه بانوان دانشمند شيعه، تهران، دار الكتب الاسلامية، ١٣٧٠ ش.
٢٤. مقدسى، مطهر بن طاهر، *البدأ والتاريخ*، ترجمة: محمد رضا شفيعى كدكنى،

بیروت، مكتبة الثقافة الدينية، [بی تا].

۲۵. النويری، شهاب الدين احمد ابن عبد الوهاب، *نهاية الارب في فنون الادب*، مترجم:

محمود مهدوی دامغانی، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۵ ش.

